

age. The process of communication in the dialogic forms is mostly replaced by monologues.

Six year old children differ in extraordinary speech activity and curiosity, they are talkative and curious. That's why they are called «whys». 6 year old children are the most inquisitive creatures on the earth, and their endless questions, with which they appeal to adults, are required by their hard brain's work.

We should admit that preschool children do not learn the rules, they learn the grammatical structure of the language by intuition, practically way while interacting with adults. Any deviations from grammatical norms are considered as errors. The second reason of children's speech errors is copying of adults' irregular speech.

The various aspects of the child's speech are improving during the training on the seventh year of life. The achieved results of a preschool year child's speech development help him/her to adapt to the school circle.

Keywords: speech, connected speech, language development, grammar errors.

СТАНІСЛАВ СХЕЙБАЛЬ – КЛЮЧОВА ФІГУРА КРЕМЕНЕЦЬКОГО ФОТОГРАФІЧНОГО РУХУ

УДК 77. 04

Панфілова О.

У кінці 20-х років ХХ століття Кременець перетворився на художній центр. Велика заслуга в культурних процесах належить діяльності фотомайстерні та Фототовариства. Станіслав Схейбаль являється однією із ключових фігур у розвитку кременецької художньої фотографії.

Ключові слова: Станіслав Схейбаль, художній центр, Кременець, культурні процеси, фотографія.

СТАНИСЛАВ СХЕЙБАЛЬ – КЛЮЧЕВАЯ ФИГУРА КРЕМЕНЕЦЬКОГО ФОТОГРАФИЧЕСКОГО ДВИЖЕНИЯ

Панфилова А.

В конце 20-х годов ХХ века Кременец превратился в художественный центр. Большая заслуга в культурных процессах принадлежит фотомастерской и Фототовариществу. Станислав Схейбаль является одной из ключевых фигур в развитии кременецкой художественной фотографии.

Ключевые слова: Станислав Схейбаль, художественный центр, Кременец, культурные процессы, фотография.

STANISLAV SKHEIBAL – THE MAIN FIGURE OF THE KREMENETS PHOTOGRAPHICAL MOVEMENT

Panfilova A.

At the end of 20-s XX century Kremenets became the art centre in a quick way. Great merit of these cultural processes is given to Photo studio and Photosociety. There were a great number of exhibitions and international competitions. Stanislav Skheibal is one of the main figures in the development of the Kremenets art photography.

Key words: Stanislav Skheibal, art centre, Kremenets, cultural processes, photo.

Із самого початку розвиток фотографічного мистецтва супроводжувало безліч критики і нерозуміння з боку поціновувачів мистецтва. Вони розглядали світліну лише як механічну копію дійсності, котра наслідє живопис. Художня фотографія, подібно до інших видів мистецтва, потребує не тільки технічних професійних навичок, але й творчого бачення, без якого зображення залишається лише відображенням реальності, позбавленої будь-яких емоцій.

У міжвоєнний період художня фотографія перебувала на злеті своєї популярності. Один за одним у світі відбувалися міжнародні конкурси, на яких знімок продовжував виборювати статус мистецького твору. Серед учасників змагань часто фігурувала Польща. Із моменту приєднання до неї Західної України прогресивні зміни у цій мистецькій царині починають відбуватися і на її теренах. Показово, що започаткуванню та стрімкому злету Кременецької фотосколи осередок завдячує саме полякам. Масове захоплення та опанування жителями містечка фотосправою, професійна діяльність польських митців швидко перетворили Кременець на помітний центр художньої фотографії в Україні та Польщі.

Історія та місце Кременецького ліцею у розвитку освіти і науки на Україні та в Польщі досить детально висвітлені у літературі. **Актуальність** статті випливає з необхідності створення об'єктивної картини художнього життя Кременця зазначеного періоду. **Мета** роботи – окреслити мистецькі особливості художньої фотографії осередку та простежити її стрімкий розвиток. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

а) розкрити специфіку, процес становлення і розвитку художньої фотографії в осередку;

б) висвітлити творчий шлях Станіслава Схейбала;

в) проаналізувати значення діяльності митців Кременецького фототовариства та фотомайстерні ліцею.

Кременецький ліцей у контексті мистецької освіти XIX століття згадується у працях Островського Г. [4], Рубан В. [5], Коляденко С. [1] Шмагалю Р. [6]. Інформацію про зародження та розвиток художньої фотографії в осередку містить тижневик “Zycie Krzemienieckie”, який коментус влаштовані у місті виставки міжвоєнного періоду XX століття, демонструє світліни майстрів. Побіжну інформацію подають “Slowo Polske” та “Fotograf Polski”, більша частина матеріалу зосереджена в архівах Луцька, Тернополя та у фондах Кременецького краєзнавчого музею. У наш час у Польщі вийшов у друк альбом “Ludwik Gronowski. Fotografie. Krzemieniec 1930-1939”, що змальовує “кременецький” період життя знаменитого фотографа та окремі мистецькі події в регіоні [10].

Традиція організації щорічних демонстрацій у найважливіших мистецьких осередках світу існувала ще з 1907 року, коли в Парижі вперше було

проведено публічний показ художньої фотокартки. Польща і Західна Україна залучилися до цього міжнародного обміну досвідом досить пізно. На межі 20-30-х рр. XX століття художня фотографія вже міцно закріпила свої позиції у мистецтві і за темпами розвитку претендувала на першість.

Пануючий у Європі стиль ар деко заохочував розвиток новітніх форм вираження мистецтва, надаючи значне місце саме світлині. У тогочасній пресі та літературі часто друкували дискусії на тему недостатності старих зображувальних засобів у мистецтві. Знаходимо такі рядки: „...Ті художні течії, які показують нам світ об'єктивно, можна розглядати як певний результат більшених довготривалих взаємовідносин між фотографією і живописом. І як тільки буде досягнуто достовірно вільне оволодіння фотографічним матеріалом, із його ніжними тонами сірого і сепії, — відразу передача сучасних стандартних форм в живописних картинах видасться не більш як грубою спробою зображення” [2, 40].

Із відновленням функціонування Кременецького ліцею у 1920-х роках містечко здобуло неабияку популярність, незважаючи на віддаленість провінції. Кременецький ліцей реалізує культурно-мистецьку мету, створивши при закладі учнівську фотомайстерню, яка згодом своєю діяльністю стає відомою далеко за межами повіту. Коли на Кременеччині започатковувався фоторух, у Польщі захоплення світлинами набирало все більше обертів.

Одним із ініціаторів “перетворення Кременця на осередок пластичних мистецтв” був викладач рисунку професор Станіслав Схейбаль. Грунтовну мистецьку освіту він отримав у Краківській Академії мистецтв у професора Теодора Акцентовича [14, 239]. Художник за освітою і фотограф за покликанням, відіграв фундаментальну роль у створенні мистецького середовища міста. Відомий польський майстер художньої фотографії у 1926 році за власним проханням переїжджає в Кременець у гімназію імені Т. Чацького на посаду вчителя технічного рисунку і нарисної геометрії. У міжвоєнний період художня фотографія перебувала на злеті своєї популярності та фігурувала як „фотографіка”. С. Схейбаль писав: „Фотографія — це ремесло, яке має виключно утилітарну мету — створення об'єктивного образного документу даного предмету чи особи, фотографіка — це мистецтво, яке намагається виразити емоції фотографа до фотографованого предмету” [19, 386].

Фотографічний рух у Кременці розпочався у 1928 році, і його рушійними силами стали засновані Схейбалем фотомайстерня ліцею та Кременецьке фототовариство [15, 10]. Одразу розгорнувши широке поле діяльності, С. Схейбаль наполягав, що крім образотворчого мистецтва та музики, вивчення історії мистецтва, не останнє місце у формуванні естетичної свідомості учнів ліцею має зайняти фотомистецтво.

Творчість у художній фотографії особливо проявлялася у прагненні митців віднайти досконалу технологію виготовлення світлин із метою надання знімку художнього багатства, витонченості. Фотографія на той час була явищем дуже популярним у мистецьких колах Львова, Варшави, Кракова. Спрощення процесу виконання світлин, удосконалення техніки, пошук нових ідей образної виразності поступово ставить фотографію в один ряд з малярством, створюючи йому живу конкуренцію у популярності. Крім того, знімок давав широкі

можливості індивідуальної інтерпретації природи, учив відчуттю композиції, образу. Тому С. Схейбаль із великим ентузіазмом сприйняв дозвіл у 1928 р. на організацію міжшкільної фотомайстерні для учнів Кременецького ліцею [17, 241]. Для мешканців міста були організовані двомісячні курси, під час яких вони мали можливість ознайомитись із основними техніками та принципами створення художньої фотографії.

Станом на 1929 рік С. Схейбаль був призначений керівником фотографічної та радіотехнічної майстернями [3, арк.6]. Учні майстерні вивчали практичні та теоретичні засади художньої фотографії. Тематикою учнівських фотосвітлин зазвичай були пейзажі околиць, кременецька архітектура, документальні фотографії зі сценками шкільного життя молоді та визначних подій міста. Результатом першого року діяльності майстерні були її значний вплив на місцеве середовище і популярність серед творчої молоді. Надзвичайна атмосфера майстерні у місті й за його межами викликала наплив бажаючих у ній займатись. Заняття фотографічної майстерні відвідували дві основні групи: учні та кременецькі аматори (найчастіше – вчителі середніх шкіл). Для розширення кола діяльності та збільшення кількості учнів на початку 1934 року така ж майстерня вже функціонувала у с. Білокриниця в рільничо-лісовій школі, що входила до комплексу Кременецького ліцею [3, арк.17-18].

У 1930-х роках у провідних фотосередовищах, в тому числі і в Кременці, модними були так звані “шляхетні” вільні техніки – гуми. С. Схейбаль був визнаний одним із кращих гумістів світу [11, 55]. Ця техніка, як і інші хромові техніки, давала можливість коригування світла у зображенні і його колоризування, завдяки багаторазовому відмиванню – цим підвищувався індивідуальний вплив митця на художній рівень зображення. Ця метода інколи застосовувалась кременецькими фотографами, але гумових світлин збереглося мало. Орієнтування митців було спрямоване на французьких фотографів, так званих піктореалістів, які стилістично пов’язували фотографію з емоційним пейзажним малярством (імпресіонізмом) чи стилізованим портретним живописом. Очікувані ефекти отримували методом обробки позитиву [11, 55].

Ательє, крім практично-технічного напрямку, було спрямоване на художньо-естетичне виховання. Тут навчали концентрації на фотооб’єкт (пейзаж, архітектуру чи людину) оком художника і трактуванню фотографії як мистецтва, а не ремесла. Це була одна із багатьох технічних майстерень, організованих у ліцеї, у яких учні відпрацьовували заняття замість двох годин латини. Із часом у деяких класах ліцею були введені, як обов’язкові предмети, лекції з мистецтва художньої фотографії. Згодом майстерня отримала в ліцеї кілька просторих приміщень, щоб умістити всіх бажаючих [17, 244]. Рівень робіт учнів мав бути належним – в ательє часто приходили туристи і мешканці міста. Як результат регулярного відвідування занять та невпинної праці, багато ліцейств сягали такого професійного рівня, який дозволяв їм сміливо експонувати власні роботи на регіональних і навіть Міжнародних виставках поряд із світлинами своїх наставників та іменитих спеціалістів. Станіслав Схейбаль особисто відбирав найкращі для експонування твори.

Стимулом для нових звершень юних митців були влаштовані у стінах учнівські виставки та опублікована видавництвом Організації громадського

об'єднання серія листівок з Кременецькими пейзажами роботи учнів майстерні [11, 54]. На листівках лише зрідка зазначені прізвища виконавців світлин, найчастіше напис вказує на приналежність роботи фотомайстерні Кременецького ліцею. З роками учні майстерні закінчували лицей і продовжували освіту за межами Кременця, їх роботи і негативи знаходились в архіві, накопичувались і з часом склали багатий матеріал, важливий в художньому та етнографічному плані. Деякі з цих учнів в подальшому продовжили займатись фотографією, їх згадує у своїх кременецьких споминах Г. Германович [7, 5]. Значних успіхів на цій стежі досягли: Єжи Струмінський, Тадеуш Монгірд, Тадеуш Бушинський, Чеслав Сулковський, Вітольд Жолкевський. Високому рівню роботи майстерні також сприяли влаштовані у місті виставки іменитих фотомайстрів. Майстерня Схейбаля, як, власне, і він особисто, підтримували дружні стосунки з фотошколами у Вільно і Варшаві, цікавилися новинками у художній фотографії, брали участь у з'їздах Польського фототовариства [13, арк. 11]. Разом зі своїми вихованцями художник був постійним учасником регіональних та місцевих фотовиставок.

Схейбаль запроваджує найновіші технічні здобутки і напрямки художнього фото, які випробував на власному багаторічному досвіді. Бромова техніка, яку також часто використовував майстер, у його світлинах розкриває градацію вохристих відтінків осені – від золотавих і бронзових до насичених коричневих. При цьому художник часто захоплювався різноманітними фото-ефектами. Єдине, із чим ніколи не погоджувався С. Схейбаль, – це легковажність у виборі сюжетів і композиції. Як людина творча, він одночасно захоплювався багатьма жанрами фотографії, але найчастіше серед робіт цього періоду можна побачити мальовничі пейзажі Кременця: Замкова гора у місячному сяйві, засніжені вулички з характерною архітектурою, нічні краєвиди. Розмиті контури предметів, які у фотоімпресіоністів інколи ледве проступають із густих серпанків та ранкових туманів, поєднують їх техніку із імпресіоністами у малярстві. Розповсюдженою тематикою таких робіт є ранкові та осінні пейзажі, густі сутінки, гірські дощові краєвиди, у яких якнайдаліше можна передати прозорість повітря та мерехтіння світла.

Серед оригінальних вирішень майстра є і фотоколажі. Найвідоміший пов'язаний із однією з легенд Кременеччини: на ньому зображено політ відьми у місячну ніч навколо Замкової гори. Для світлини позував учень у халаті своєї мами. Ця фотографія була надзвичайно популярна на виставці в Америці та Японії.

Як зазначено вище, у 1930 році з ініціативи С. Схейбаля у Кременці почало функціонувати Польське фототовариство. Спочатку воно нараховувало 25 членів, а згодом поступово збільшилось до 40 осіб [17, 245]. Найактивнішу групу Товариства становили вчителі кременецького ліцею, а також аматори-кремеччани різного роду занять. Товариство знаходилося у приміщенні фотомайстерні і тісно співпрацювало з нею. Воно брало участь у розповсюдженні фотографії серед місцевого населення (кращі фотографії і присвячені їм статті регулярно друкувались у місцевому двотижневнику), а також у пропаганді кременецької фотографії за кордоном [17, 246]. Крім громадської діяльності, Товариство надавало професійні поради всім бажаючим, займалось постачанням і розповсюдженням фахової літератури та організувало навчальні

курси з фототехніки для аматорів – початківців. На курси допускались учні старших класів усіх факультетів та всі бажаючі. Заняття проводились двічі на тиждень на протязі двох місяців у гімназії Кременецького ліцею (теоретичні заняття) та майстерні фототовариства. Курс проводили члени фототовариства: керівником був призначений Б. Млодзянко, а практичні заняття викладали професіонали С. Схейбаль, А. Бергер, З. Целярський, Л. Гроновський, Е. Смерецький. Незважаючи на те, що курс був платним, станом на 1933 рік його закінчило понад сто слухачів [8, 349].

Також в обов'язки Товариства входила організація персональних та групових виставок місцевих і заїжджих фотомайстрів, відгуки та коментарі у пресі. Точна кількість виставок, організованих у 1930-ті роки Кременецьким фотографічним Товариством не встановлена. Тільки за 1929-1932 рр. місцеві фотографи взяли участь у 37 виставках, з них у 21 Міжнародній. Відомо, що виставкова зала ліцею ніколи не була порожньою, фотоекспозиції змінювали одна одну, що заздалегідь повідомлялось через пресу. Популярність Кременця у мистецьких колах призвела до напливу в осередок фотомайстрів та художників з усіх куточків Польщі та України.

Участь Кременця у поширенні польської фотографії за кордоном розпочалась у 1928 році і найбільшого розмаху досягла у 1931-1932-му роках, коли праці місцевих майстрів були репрезентовані на 37 персональних, регіональних, загальнопольських та Міжнародних виставках.

На деяких Міжнародних виставках процент кременецьких світлин від усієї представленої кількості польської фотокартки був дуже високим, а саме: у Торонто – 33%, у Брукліні і Лондоні – 50%, у Бегуні – 60% [18]. Число робіт мистецької фотографії та учасників від Кременця у 30-ті роки ХХ століття загалом можна підрахувати лише приблизно: світлини та каталоги експонованих знімків зберігали далеко не всі. Найдосконаліші та найоригінальніші світлини з цих виставок у супроводі критики та відгуків віднаходимо у тогочасній пресі. Зазвичай тими, хто надавав оцінку роботи, виступали члени Польського фототовариства, які поблажливо висловлювалися про експерименти своїх кременецьких колег та аматорів-початківців.

У різні роки помічниками С. Схейбала у ліцейній фотомайстерні були Людвік Гроновський, Станіслав Михайловський, Генрик Германович, котрі теж були постійними учасниками регіональних та міжнародних виставок і конкурсів.

Улітку 1938 року зібрав багатий фотоматеріал для частини „Волинь” до праці „Польські дива” Ксаверія Прушинського, який був повністю знищений під час війни. Також у місцевій друкарні Цвіка вийшов у світ фотоальбом „Miasto wielkiej tesknoty”, присвячений Кременцю, у якому були розміщені близько 50-ти фотографій, виконаних у ліцейній фотомайстерні Л. Гроновським, С. Схейбалем, Е. Смерецьким, Ч. Сулковським та Г. Германовичем [12].

Мистецька діяльність кременецьких фотографів настільки швидко увійшла у коло польської художньої фотографії, що у тридцятих роках кожна десята світлина, нагороджена на міжрегіональних конкурсах, була кременецькою [16, 69]. У своїй книзі Ігнацій Плажевський пише: „Утворене там фототовариство стало одним із найважливіших осередків художньої фотографії, з добробком якого важко було не рахуватись у загальних масштабах розмаху

польської фотографії” [15, 141]. Кременецьке фототовариство поєднало митців і стало одним із найжвавіших осередків фотографії у Польщі. Світлина міських фотографів були визнані одними з найкращих на численних Міжнародних та регіональних виставках. Активність Кременця у цій галузі мистецтва неодноразово ставила місто на перше місце у Польщі.

Кременецька мистецька школа за розмахом своєї діяльності не може зрівнятися з такими осередками, як Львів, Київ, Вільно. Проте, можна дійти висновків, що її роль у професійній підготовці митців та піднесенні духовно-мистецької спадщини залишається беззаперечною. Аналізуючи бурхливий розвиток і темпи становлення фотомистецтва Кременеччини, постійну участь міста у численних регіональних та міжнародних мистецьких заходах, осередок можна по праву вважати одним із провідних центрів художньої фотографії не лише Волині, а й Західної України. Тому можна легко припустити, що цінність спадщини даного регіону в подальшому сягнула б значних висот, проте історичні події не дозволили здійснити новий виток еволюції фотомистецтва.

Дієва робота кременецького фотосередовища закінчилася восени 1939 року. Із міста масово виїжджали митці та пересічні жителі. Чимало з них вірили у краці зміни в майбутньому і залишилися у ньому. С. Схейбаль разом із Г. Германовичем у перших роках II Світової війни заснували фотосалон „Мистецтво”, маючи надію на зміни в політичній ситуації. Проте у 1942 році Схейбаль все ж залишає місто, а згодом і Г. Германович.

Відголоском славних передвоєнних мистецьких традицій була спільна польсько-українська фотовиставка „Мальовничий Кременець”, проведена у 1969 році, у якій, окрім світлин місцевих фотографів, були представлені довоєнні фото С. Схейбала та Г. Германовича із зображенням уже неіснуючої старовинної частини міста. При підтримці Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка у вересні 2012 року в приміщенні колишнього сзутського колегіуму було відкрито Музей довоєнної фотографії. До збірки музею увійшло близько ста світлин С. Схейбала, Л. Гроновського, Г. Германовича та учнів фотомайстерні Кременецького ліцею.

До започаткування фототовариства та майстерні місто мало лише приблизне уявлення про цю галузь художньо-творчої діяльності. Кременецька художня фотографія своєю появою завдячує ініціативі та творчій діяльності польських митців-педагогів, зокрема Станіслава Схейбала, творчість якого є ключовою для осередку.

Література

1. Коляденко С. М. Кременецький ліцей в системі освіти Волині (XIX – 30-ті рр. XX ст.) : монографія / С. М. Коляденко. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка, 2003. – 136 с.

2. Моголи-Наги Л. Живопись или фотография / Л. Моголи-Наги. – М. : Огонек, 1929. – 87 с.

3. Особова справа викладача Схейбала Станіслава // ДАТО. – Ф. 228 : Гімназія ім. Т. Чацького Кременецького ліцею. – Оп. 2, спр. 81. – 20 арк.

4. Островский Г. К вопросу о кременецкой художественной школе / Г. Островский // Советское славяноведение. – 1969. – № 6. – С. 78–79.

5. Рубан В. В. Український портретний живопис першої половини XIX століття / В. В. Рубан. – К. : Наук. думка, 1984. – 371 с.

6. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції / Р. Т. Шмагало. – Львів : Українські технології, 2005. – 528 с. : 742 іл.

7. Hermanowicz H. Krzemienieckie srodowisko fotograficzne / H. Hermanowicz // I Sympozjum Historii fotografii KHF z PAF. – Lublin, 1971. – S.72-78.

8. Kurs Fotograficzny / anonim // Zycie Krzemienieckie. – 1933. – № 8. – S. 349.

9. Kurs Fotograficzny w Krzemieniu // Zycie Krzemienieckie. – 1932. – №2. – S.32-33.

10. Ludwik Gronowski. Fotografie. Krzemieniec 1930-1939: album/ Ludwik Gronowski [tekst: M. Florczak, red. L. Dulik]. – Lublin: BONI LIBRI, 2012. – 111 s. : іл.

11. Madej-Janiszek R. Srodowisko fotograficzne Krzemienca. Na marginesie wystapienia Aleksandry Sheybal-Rostek / R. Madej-Janiszek // Zycie Krzemienieckie. – 2007. – № 34. – S.52-57.

12. Miasto wielkiej tesknoty : album Krzemienca / opracowal K. H. Groczynski. – Krzemieniec : [s. n.], 1939.

13. Особова справа викладача Схейбала Станіслава // ДАТО. – Ф. 228 : Гімназія ім. Т. Чацького Кременецького ліцею. – Оп. 2, спр. 81. – 20 арк.

14. Piękne rodzinne miasto Juliusza Słowackiego: album / red. H. Hermanowicz. – Krzemieniec : [s. n.], 1939.

15. Plazewski I. Spojrzanie w przeszlosc polskiej fotografii / I. Plazewski. – Warszawa : Panstwowy Instytut Wydawniczy, 1982. – 415 s.

16. Przewodnik turystyczny. Krzemieniec i okolice. – Lwow : [s. n.], 2001. – 94 s.

17. Sheybal S. Wspomnienie, 1891-1970 / S. Sheybal. – Krakow ; Wroclaw : [s. n.], 1984. – 308 s.

18. Wystawa prac fotografikow krzemienieckich: katalog. – Krzemieniec, 1932.

19. Wystawa Fotografiki Sowieckiej / anonim // Zycie Krzemienieckie. – 1934. – № 11. – S. 386.

***Abstract.** At the end of 20-s XX century Kremenets became the art centre in a quick way. Great merit of these cultural processes is given to Photo studio and Photosociety. There were a great number of exhibitions and international competitions. Stanislav Skheibal is one of the main figures in the development of the Kremenets art photography.*

***Key words:** Stanislav Skheibal, art centre, Kremenets, cultural processes, photo.*

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Ямницький О.В.

У статті подано аналіз досліджень з проблеми формування ціннісних орієнтацій особистості майбутніх фахівців; розкрито їх сутність та характеристику проявів.